

Литвинчук Оксана

кандидат філософських наук, доцент
Державний університет «Житомирська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0002-5370-1674>

Інформаційно-релігійний вимір гібридної агресії рф проти України

Анотація. У статті розкрито та комплексно осмислено діяльність Російської православної церкви (РПЦ) як одного з чинників гібридного впливу російської федерації на Україну. РПЦ розглядається не лише як релігійна інституція, а як елемент політико-ідеологічного впливу, інтегрований у державну стратегію кремля. Досліджено ключові напрями та форми інформаційного впливу РПЦ на український медіапростір.

Особливу увагу приділено аналізу механізмів маніпулювання громадською думкою за допомогою релігійної риторики та апеляції до «спільного духовного простору». Висвітлено використання церковних структур, пов'язаних з РПЦ, як каналів трансляції проросійських меседжів. Проаналізовано основні інструменти інформаційного впливу.

Обґрунтовано, що деструктивні наслідки гібридної війни проявляються в загостренні міжконфесійних протиріч, які спричиняють суспільну поляризацію, локальні релігійні конфлікти та поглиблення соціальних розламів.

Запропоновано комплексну стратегію протидії інформаційній агресії, що передбачає посилення державного регулювання медіаресурсів у межах демократичних стандартів, забезпечення інформаційного суверенітету та вдосконалення нормативно-правової бази у сфері інформаційної безпеки. Особливу увагу приділено необхідності інституційної підтримки автокефальних церков як чинника національної консолідації та медіаграмотності населення, а також створенню якісного, конкурентоспроможного альтернативного релігійного контенту, здатного нейтралізувати деструктивні інформаційні впливи.

Ключові слова: гібридна агресія; російсько-українська війна; інформаційна війна; Православна церква України (ПЦУ); Українська православна церква Московського патріархату (УПЦ МП); Російська православна церква (РПЦ); релігійний чинник; маніпулятивні технології; пропагандистські наративи; медіапростір України; українські засоби масової інформації; дезінформація; інформаційна безпека; національна безпека.

Актуальність теми дослідження. Трансформаційні зрушення останніх років спричинили становлення та динамічне поширення нового концептуального поняття, що набуло надзвичайної популярності в міжнародному й українському медіапросторі. Термін «гібридна війна» не просто увійшов до професійного лексикону суспільного дискурсу, впливаючи на повсякденне життя громадян України, а перетворився на нову форму збройного конфлікту, в якому класичні методи ведення бойових дій поєдналися з інформаційною, економічною, політичною, культурною та релігійною боротьбою. Стратегічна мета такого протистояння трансформувалася в системний підрив державності через внутрішню дестабілізацію, руйнування національної ідентичності та делегітимізацію владних інституцій. У цій комплексній конфронтації медіаресурси стають стратегічною зброєю, перетворюючись на потужні інструменти формування альтернативної реальності через поширення дезінформації, маніпулятивних наративів та створення штучних суспільних розколів.

Як зауважує В.Горбулін, гібридна війна, яку російська федерація (рф) веде проти України, охопила широкий спектр інструментів впливу, враховуючи використання релігійного фактора як потужного засобу маніпулювання свідомістю та формування громадської думки [4, с. 143–156]. Проблема задіювання РПЦ та її структурних підрозділів в Україні як інструменту гібридної війни набула особливої гостроти в контексті загальної інформаційної безпеки держави. Церковні інституції, які традиційно користувалися високим рівнем довіри в українському суспільстві, стали каналами поширення деструктивних концепцій та ідей, що підривають національну ідентичність, державний суверенітет та територіальну цілісність України.

Релігійна риторика, що транслюється через підконтрольні РПЦ інформаційні ресурси, часто містить приховані меседжі, спрямовані на дискредитацію української державності, європейського вибору України та процесів національного відродження. Як зауважує український Центр протидії дезінформації (ЦПД), «патріарх РПЦ Кирило регулярно демонстрував підтримку військової агресії проти України та

намагався її виправдати у своїх зверненнях, стверджуючи, що загибель на полі бою «змиває всі гріхи», а також переконував російських військовослужбовців у безсумнівній правильності їхніх дій» [6].

Формування громадської думки, підрив довіри до державних інституцій, провокування міжконфесійних конфліктів – усе це працює на послаблення української держави. Тому діяльність РПЦ у цьому контексті має розглядатися як частина ворожої гібридної стратегії, що потребує чіткого усвідомлення, ефективного аналізу та комплексної протидії з боку держави, медіаспільноти та громадянського суспільства. Тож **мета наукової розвідки** полягає у теоретико-концептуальному осмисленні інформаційно-релігійного виміру гібридної агресії російської федерації проти України та дослідженні механізмів і технологій інформаційного впливу Російської православної церкви на український медіапростір, що дозволить розробити ефективні стратегії протидії цьому впливу для зміцнення національної та інформаційної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання ролі Церкви в умовах сучасних глобалізаційних викликів упродовж останніх десятиріч знаходилося в центрі досліджень науковців різноманітних галузей – релігієзнавців, філософів, істориків, соціологів та політологів.

Вітчизняні науковці В.Войналович [26], В.Горбулін [4; 5], С.Здіорук [12;13], С.Кагамлик [14], Є.Магда [16], М.Обушний [18], П.Павленко [20], О.Саган [28] та ін. зробили вагомий внесок у дослідження релігійного чинника в гібридній війні, аналізуючи вплив Російської православної церкви на українське суспільство, міжконфесійні відносини та формування національної ідентичності. Їхні праці розкривають як теоретичні засади гібридної агресії, так і конкретні механізми використання РПЦ для впливу на українські ЗМІ, релігійний простір та політичну ситуацію в Україні.

Викладення основного матеріалу. Особливістю сучасного етапу розвитку гібридного протистояння в умовах російсько-української війни є зростання ролі інформаційної складової, в якій релігійний чинник використовується як один із ключових інструментів формування суспільної думки, що спричинило появу новітніх засобів впливу, здатних досягати стратегічних цілей без застосування традиційних військових методів. РПЦ постає в цьому контексті як потужний агент впливу, що активно інтегрований у державну стратегію РФ щодо України, будучи частиною російської державної машини, що залучена до реалізації політичних та ідеологічних цілей Кремля. Українська православна церква московського патріархату, на думку С.Кагамлик, «повторюючи риторику Московського Патріарха, продовжує говорити про нібито «междусобную брань на Україне», фактично цим підтримуючи дії російських загарбників, діючи на користь супротивника та виступаючи проти України» [14, с. 80–81].

У цьому контексті М.Паращевін підкреслює, що росія, задіюючи повний спектр інструментів впливу та тиску, послідовно використовувала, використовує й надалі буде використовувати РПЦ як елемент гібридної війни проти України. Це своєю чергою створює підстави для звинувачень УПЦ МП в антидержавній і колабораційній діяльності та у сприянні агресору, що зумовлює негативне ставлення до неї значної частини українського суспільства [21, с. 50].

Використовуючи свій релігійний авторитет, тісні зв'язки з проросійськими медіа, а також мережу підпорядкованих церковних структур на території України, насамперед УПЦ МП, РПЦ цілеспрямовано впливає на український інформаційний простір, що ґрунтовно простежується в кількох напрямках.

По-перше, через церковні медіа, заяви духовенства та публічні виступи поширюються меседжі, які виправдовують або замовчують російську агресію, натомість представляючи війну як «громадянський конфлікт» чи «братовбивчу війну», в якій немає винних. Церковні медіа наполегливо просувають концепцію «братовбивчої війни», в якій відсутній зовнішній агресор і спотворюється уявлення про відповідальних за початок конфлікту. «Митрополит Єкатеринбурзький та Верхотурський Євген у телевізійному ефірі охарактеризував війну в Україні як процес «лікування», порівнявши дії російських окупаційних військ із «роботою хірурга», що нібито має виправдати насильницькі дії на території України» [35].

Така інтерпретація підриває міжнародно-правову оцінку подій та створює хибне уявлення про природу воєнного протистояння.

По-друге, під прикриттям релігійної риторики просувається ідеологія «русского міра», в межах якої заперечується право України на окрему культурну, мовну, історичну і духовну ідентичність.

Концепти, що пропагуються Російською православною церквою, знайшли чітке відображення в документах XXV Всесвітнього російського народного собору «Сьогодення та майбутнє русского міра», який відбувся в Москві 2024 року. Зазначений документ був підготовлений під керівництвом патріарха РПЦ Кирила (Гундяєва) та відображає концептуальні положення церковної риторики. У ньому так звана «спеціальна військова операція» (СВО) інтерпретується як «священна війна» росії за «право жити на своїх історичних землях», що фактично дублює ідеологію президента Путіна [11].

Такий підхід демонструє, що в ідеології РПЦ кордони «русского міра» не обмежуються лише територією російської федерації, а розглядаються значно ширше, посягаючи на території суверенних держав [25]. Як зауважує В.Дяк, нинішня російсько-українська війна – це не просто епізод європейської та світової історії, а цивілізаційне протистояння світу європейської культури та світу варварства,

оскільки говорити про сучасну росію як про європейське суспільство залишається дедалі менше підстав» [38, с. 85].

Центр протидії дезінформації зазначає, що «від перших днів повномасштабного вторгнення росії в Україну Російська православна церква виступає одним із ключових ідеологічних агентів збройної агресії. Використовуючи релігійну риторику, РПЦ сприяє мобілізації населення до участі у воєнних діях, активно просуваючи наративи про «священну війну» в ім'я ідеалів «руського міра» та протистояння з так званим «бездуховним Заходом» [36].

Старший аналітик ЦПД Василь Сличко наголосив, що патріарх Кирило відіграє ключову роль у просуванні церковного милітаризму та застосуванні релігійних концептів для виправдання агресивних дій російської влади. Він зазначив, що саме патріарх є творцем концепції «священної війни» і є головною особою, яка систематично формує негативний образ Заходу та НАТО [22]. Також В.Сличко підкреслив, що патріарх Кирило виконує подвійну роль – не лише духовного наставника, але й ідеологічної зброї, що використовується російською владою для посилення підтримки війни серед населення росії.

Проект «руського міра» суперечить національним інтересам України, становить загрозу для її гуманітарної безпеки, сприяє загостренню суспільної поляризації, перешкоджає консолідації загальноукраїнської ідентичності та гальмує процеси європейської інтеграції. Постає об'єктивне питання щодо спроможності державних інституцій найвищого рівня забезпечити впровадження комплексних заходів, спрямованих на нейтралізацію поширення ідеологічно вмотивованих домінант та ціннісних установок, що несуть загрозу стабільності українського соціокультурного простору.

По-третє, за допомогою соціальних мереж, блогів, Telegram-каналів та YouTube РПЦ бере участь у масовій кампанії з поширення дезінформації, апелюючи до традиційних цінностей, моралі, страхів і релігійних переконань. Разом з тим УПЦ МП використовувала й власні медіаресурси – формально релігійні, проте фактично залучені до пропагандистської діяльності. До прикладу, ТОВ Інформаційне агентство «Спілка православних журналістів» (СПЖ), а з 2023 року ТОВ «О.М.С.В.П. Груп» [30] – проросійське інформаційне видання, що функціонує як пропагандистський інструмент УПЦ МП. Хоча офіційно ресурс позиціонується як медіа про церковне життя, він регулярно публікує матеріали з чітко вираженою проросійською орієнтацією.

Таким чином, месенджери, соціальні мережі та блогосфера стають ефективними каналами поширення маніпулятивного контенту, що звертається до глибинних емоційних переживань аудиторії: страхів, релігійних почуттів, традиційних цінностей. Йдеться не про поодинокі інциденти, а про цілеспрямовану й системну діяльність проросійських релігійних організацій, що функціонують в Україні.

Загалом станом на 1 січня 2025 року в Україні діє 34 663 релігійні організації [10]. За даними Опендатаботу, на початку повномасштабного вторгнення в Україні діяло 8 782 церкви Московського патріархату, з них лише 685 перейшли до Православної церкви України. За даними Єдиного держреєстру, 8 097 церков, пов'язаних з країною-агресором, досі діють на території України [15]. Разом із тим Тарас Антошевський, директор Релігійно-інформаційної служби України (РІСУ), зазначає, що процес переходу парафій УПЦ МП до Православної церкви України триває, однак порівняно з початком повномасштабного вторгнення інтенсивність помітно знизилася [3].

Водночас за останніми соціологічними дослідженнями, проведеними Центром Разумкова за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні з 9 по 15 листопада 2023 року, виявлено значне зменшення кількості прихильників УПЦ МП після початку повномасштабного російського вторгнення – їх частка скоротилася з 13 % у 2021 році до 6 % у 2023 році. За результатами опитування найвища концентрація вірян ПЦУ спостерігається в Центральному регіоні України (52 %), тоді як на Півдні цей показник становить 40 %, на Заході – 36,5 %, а на Сході – 31 %. Водночас прихильники УПЦ МП становлять лише 4 % опитаних у Західному та Центральному регіонах, на Сході їх частка збільшується до 8 % та 11 % – на Півдні країни [27].

Маніпулювання релігійними почуттями створює глибинні суспільні розколи, які досить складно подолати, що робить такий інструмент особливо ефективним у гібридній війні.

Оцінюючи роль ПЦУ в умовах воєнного часу, варто вирізнити її участь у зібранні Всесвітньої Ради Церков у жовтні 2022 року. Керівник української церковної делегації, архієпископ ПЦУ Євстратій Зоря, охарактеризував цю подію як «неймовірний прорив», що фактично став «презентацією Української автокефалії перед майже усією християнською спільнотою світу» [8]. Особливого значення цій участі надає той факт, що під час заходу було прийнято резолюцію, яка засудила російську агресію, тим самим розширивши міжнародний вплив помісної Української церкви.

Понад 1600 православних богословів та священнослужителів підписали Волоську декларацію (Декларація про вчення «руського міра»), яка засудила ідеологію «руського міра» як еретичну та таку, що суперечить вченню православної церкви [24].

Євстратій Зоря на пресконференції в Німеччині зазначив, що росія не є вільною країною. Їх Церква як юридична особа знаходиться під повним контролем і тиском влади. Якщо влада їм щось дозволить, вони це зроблять. Якщо ні, цього не станеться [1].

Позиція УПЦ МП щодо російсько-української війни заслуговує на окремий аналіз. Необхідно зазначити, що ставлення УПЦ МП до російського військового вторгнення зазнало певної трансформації. На початковому етапі збройного конфлікту на Сході України в 2014 році керівництво цієї церковної структури переважно дотримувалося мовчання, уникаючи публічних висловлювань. З часом УПЦ МП сформулювала офіційну позицію, яка здебільшого обмежувалася закликами до припинення вогню та висловленням підтримки своїм вірянам із обох сторін протистояння. Однак існують документальні підтвердження того, що окремі священнослужителі УПЦ МП відкрито схвалювали російську агресію і закликали до порушення територіальної цілісності України. Релігієзнавиця С.Кагамлик зауважила, що храми УПЦ МП на території Донбасу використовувалися як склади зброї для російських військових формувань, а російські бойовики відкрито підтримували Московський патріархат [14, с. 81].

З початком війни в 2022 році в середовищі УПЦ МП спостерігалася значна поляризація поглядів. З одного боку, частина представників цієї церковної структури залишилась на проросійських позиціях. Показовим прикладом став митрополит Лазар у Криму, який від самого початку окупації послідовно підтримував Аксєнова, а згодом схвалив і широкомасштабне вторгнення російських військ на територію України [31]. Варто згадати також скандально відомого священника з Бородянки Віктора Талька, який на початку березня 2022 року в інтерв'ю російським пропагандистським ЗМІ заявив: «шкода, що ви прийшли тільки тепер, якби ви прийшли, коли Янукович тікав, вас би з квітами зустрічали» [29].

Яскравим прикладом проросійської позиції стала діяльність митрополита Роменського і Буринського Іосифа, який відвідав росію під час повномасштабної війни проти України. Він вважається однією з ключових довірених осіб, своєрідним «зв'язковим» із патріархом Кирилом. Особливо показово, що візит цього митрополита збігся з початком мобілізації громадян росії для участі у воєнних діях проти України. У соціальних мережах поширені фотоматеріали, на яких зафіксовано, як митрополит з України спільно молиться зі священнослужителями РПЦ за успішну мобілізацію російських військовослужбовців [7].

У відповідь на такі дії Україна вжила заходів для обмеження впливу РПЦ. У серпні 2024 року Верховна Рада України ухвалила закон № 8371 «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій», який забороняє діяльність релігійних організацій, пов'язаних з державою-агресором. Цей закон спрямований на припинення діяльності РПЦ та афілійованих з нею структур на території України [9]. Законопроект передбачає повну заборону діяльності Російської православної церкви в Україні. Проте українським релігійним організаціям, які підозрюються у зв'язках з РПЦ, буде надано 9 місяців для повного розриву всіх контактів з Москвою.

Разом із тим із початком повномасштабного вторгнення росії було відкрито кримінальні провадження на більше 100 священнослужителів УПЦ МП, 50 із них отримали офіційні підозри, а 26 вже мають судові вироки. Серед найгучніших справ – звинувачення проти настоятеля Святогірської лаври митрополита Арсенія, якого підозрюють у розголошенні під час богослужінь інформації про розташування українських оборонних позицій та блокпостів на території Святогірської громади (стаття 114-2 ККУ). Також під слідством перебуває настоятель Києво-Печерської лаври митрополит Павло, якому інкримінують виправдовування російської агресії (стаття 161 ККУ) та порушення рівноправності громадян за національною ознакою (стаття 436-2 ККУ) [25].

Слід підкреслити, що функціонування на території України релігійних інституцій, пов'язаних із РПЦ, створює потенційні ризики для національного суверенітету, оскільки РПЦ є дієвим інструментом політико-ідеологічного впливу російської держави. Її керівництво послідовно легітимізує політичний курс В.Путіна, що суперечить базовим християнським нормам і моральним засадам. Виявлені у храмах УПЦ МП матеріали та інші докази засвідчують сталі зв'язки з російськими структурами й демонструють, що окремі парафії фактично виконували роль представницьких осередків РПЦ в Україні, сприяючи поширенню російських смислових конструктів.

Інформаційні кампанії, що ведуться РПЦ, є складовою частиною широкої інформаційної війни. Москва використовувала РПЦ як одну з ключових ідеологічних опор для виправдання своєї агресії проти України. Риторика РПЦ поступово еволюціонувала від закликів до миру та єдності православних християн до відвертого схвалення війни після початку повномасштабного вторгнення в 2022 році.

Через підконтрольні російські державні ЗМІ тези церковного керівництва широко ретранслювалися аудиторії в росії, окупованому Криму та ОРДЛО, а частково і в самій Україні, особливо до того, як у 2017–2021 роках українська влада почала обмежувати ретрансляцію російських телеканалів. Образ війни як «захисту православних від гонінь» став одним із центральних мотивів російської пропаганди. Наприклад, офіційні особи рф і РПЦ синхронно заявляли, що українська влада «націоналістичного спрямування» нібито прагне знищити Московський патріархат в Україні, а отже, російське втручання має на меті «врятувати віру» [25].

Після проголошення автокефалії ПЦУ, російська пропаганда масово поширювала повідомлення про нібито насильницьке захоплення храмів УПЦ МП «радикалами» або «розкольниками», прокремлівські телеканали та сайти активно розкручували тему «гонінь на канонічну церкву» в Україні. Хоча переважна

більшість таких інцидентів не підтвердилася, їхнє висвітлення мало на меті сформувати образ України як держави, що порушує релігійні свободи. У цьому наративі УПЦ МП подавалася як «переслідувана церква», а РПЦ була її захисником на міжнародній арені [37].

З 2014 року і дотепер РПЦ зі сторони росії реалізувала кілька великих інформаційних кампаній щодо України. Найважливіше, що відбулася делегітимізація нової української церкви. Після отримання Православною церквою України Томосу (офіційного визнання її автокефалії) у січні 2019 року РПЦ розгорнула масштабну кампанію з невизнання ПЦУ. Ці заяви лягали в основу новин і статей російських та прокремлівських українських медіа. Мета полягала в тому, щоб мінімізувати авторитет новоствореної помісної церкви в очах суспільства та світового православ'я. Одночасно поширювалися історії про насильство з боку прихильників ПЦУ, чим сіяли недовіру між релігійними громадами [32].

Коли в Україні розглядали законопроекти щодо особливого статусу релігійних організацій з центрами в державі-агресорі, російські церковні і світські медіа подавали це як «переслідування церкви» в законодавстві та початок репресій проти УПЦ МП. Насправді йшлося про законодавче врегулювання діяльності структур, підпорядкованих країні-агресору [9], але пропаганда представила це виключно як утиски православних. Представники РПЦ в росії, включно з самим патріархом, публічно зверталися до світових релігійних лідерів і політиків із закликами вплинути на Україну, використовуючи цей привід для тиску на міжнародній арені [33].

Дискредитація українських державних інституцій – ще один ключовий наслідок інформаційного впливу РПЦ. У своїх меседжах РПЦ звинувачує українську владу у «відбиранні храмів», «релігійній диктатурі», що підриває легітимність української держави в очах частини громадян. Таке подання ситуації, з одного боку, мобілізує внутрішню опозицію, а з іншого – живить міжнародну пропаганду росії, яка прагне показати Україну як країну, що порушує права вірян. Ці концепти активно підхоплюються прокремлівськими медіа в росії, на Заході та в російській діаспорі

Від початку війни в проповідях Кирила звучала теза, що росіяни й українці – єдиний народ Русі, хрещений князем Володимиром, і розділення цього народу – заслуга ворогів [19]. Така риторика була покликана підірвати українську національну ідентичність, представити незалежність України як історичне непорозуміння, що можна виправити «відновленням духовної єдності». За умов агресії ця «духовна єдність» фактично означала політичну та інформаційну підкореність України Москві. Проте «братній» народ не вбиває дітей, не розстрілює цивільних, не гвалтує жінок, не калічить літніх людей та не знищує будинки іншого «братнього» народу» [34].

Отже, РПЦ, діючи з території рф, стала одним з активаторів інформаційної війни проти України. Це підтверджує, що у гібридній війні релігія може бути вагомим інструментом держави-агресора нарівні з економічними чи кібератаками.

Таким чином, гібридна війна РПЦ в Україні дозволяє виділити кілька ключових *механізмів впливу* на українські ЗМІ. Перший механізм пов'язаний із прямим контролем релігійними медіа УПЦ МП. До таких медіа належать телеканали «Спас», «Союз», «Глас», інтернет-портали «Православ'я в Україні», «Православна жизнь». Як заважає дослідник-релігієзнавець П.Павленко, протягом багатьох років і навіть десятиліть більшість газет УПЦ МП публікували матеріали з антиукраїнською спрямованістю [20]. Особливо помітними в цьому контексті були дніпропетровські видання, такі як журнал «Спасите наши души!», газети «Начало» і «Мир», а також одеські газети «Новороссийский курьер» та «Откровение». Видання «Русский Мир. Украина», «Русский блок. Украина», «Русская культура Украины» та «Русский профиль» відверто пропагували русифікацію та сепаратистські настроїв в Україні, зміцнюючи позиції російського православ'я в українському суспільстві.

Наступний механізм передбачає непрямий вплив на ЗМІ, залучаючи їх до висвітлення церковних подій, через релігійних лідерів та ієрархів. Патріарх Сербії Порфирій заявив, що УПЦ МП переслідується владою, зазначивши, що його церква відчуває як на прикладі УПЦ МП впроваджують «новий тоталітаризм» [17].

Священнослужителі УПЦ МП часто виступають у ЗМІ, проте у своїх виступах вони нерідко уникають прямого визнання росії агресором, натомість просуваючи риторіку про «громадянський конфлікт», що нібито відбувається всередині самої України. Такий підхід сприяє розмиттю відповідальності за війну, зменшує рівень підтримки національного спротиву серед вірян та формує атмосферу «миротворчої нейтральності», що сприяє російській пропаганді.

Разом із тим УПЦ МП регулярно організовує заходи, транслюючи заздалегідь підготовлені меседжі, що відповідають стратегічним інтересам РПЦ та російської держави.

Звичними стають викриття Службою безпеки України (СБУ) антиукраїнської діяльності священнослужителями МП і таких випадків, як ми вже зауважували, більше ста [25].

Третій механізм передбачає фінансування та контроль окремих медіапроектів. Деякі українські олігархи та політики, відомі своєю проросійською позицією, історично тісно співпрацювали з Московським патріархатом. Вони володіли телевізійними каналами та газетами, де тематика «захисту канонічного православ'я» займала помітне місце, транслюючи матеріали, що відповідають інтересам

РПЦ. У них поширювалися меседжі про «гоніння на віру», «розкол» церкви та необхідність єдності з росією Наприклад, в період до 2021 року на телеканалах, пов'язаних з Віктором Медведчуком, регулярно виступали представники УПЦ МП, які засуджували створення ПЦУ та стверджували про утиски вірян Московського патріархату [24].

Також досить важливим є механізм, пов'язаний із цілеспрямованою дезінформацією та маніпуляцією фактами, що стосуються релігійного життя в Україні. Зокрема, широко використовуються фейкові повідомлення про «переслідування вірян УПЦ МП», «насильницьке захоплення храмів», «дискримінаційну політику української влади щодо канонічної церкви» тощо [37]. Такі повідомлення спрямовані на створення образу України як держави, де порушуються релігійні права громадян, що відповідає загальній стратегії дискредитації української держави на міжнародній арені.

Отож, держава повинна мати ефективні механізми контролю над інформаційним полем, але водночас не допустити утисків релігійної свободи. Громадянське суспільство, медіаспільнота, релігійні та культурні діячі повинні активно включатися в інформаційну протидію, поширювати правду, викривати маніпуляції, пропонувати альтернативний контент, що відповідає українським національним цінностям.

Говорячи про вплив РПЦ на українські засоби масової інформації, варто зауважити про серйозні наслідки для стабільності, національної єдності та безпеки держави. Один із ключових результатів такої діяльності – цілеспрямоване розпалювання міжконфесійного протистояння. За посередництвом проросійських медіаресурсів і церковних платформ поширюється нарратив про те, що українська влада та проукраїнські релігійні спільноти нібито вчиняють «утиски православних». Це сприяє загостренню відносин між вірянами різних конфесій, зокрема між парафіянами УПЦ МП та ПЦУ. Таке розділення в релігійній площині часто перетікає в соціальні конфлікти на місцевому рівні, зокрема під час переходу громад із однієї конфесії до іншої, що активно висвітлюється в медіа з маніпулятивними інтерпретаціями.

РПЦ також систематично працює над послабленням національної ідентичності українців. Через різні медіа, зокрема ресурси УПЦ МП та афілійовані платформи, просувається ідея «єдиного історичного простору», в якому українці та росіяни подаються як «єдиний народ», а українська державність – як штучне утворення. У релігійних програмах, проповідях і публікаціях використовується спотворена історична ретроспектива, де Київ подається виключно як духовна колыска «русского міра», а події, як-от Хрещення Русі, інтерпретуються як спільна спадщина без визнання окремішності української ідентичності. Такий підхід формує в частини населення сприйняття України не як самостійного культурного і духовного суб'єкта, а як частини «великої росії» [19].

Ще один важливий аспект – це інформаційна дезорієнтація громадян. Використовуючи соціальні платформи, релігійні медіа та блоги, РПЦ розповсюджує змішані меседжі, які розмивають межу між правдою і фейком. Такі повідомлення часто містять частково правдиву інформацію, змішану з маніпуляціями або неправдивими твердженнями. Наприклад, у темі «гоніння на церкву» справжні факти про перевірки у храмах, що були організовані силовиками, змішуються з перебільшеннями про арешти священників лише за «віру», або з історіями про «підпільні» богослужіння, які подаються як героїчний спротив «антихристиянській владі» [37].

Протидія інформаційному впливу Російської православної церкви в українському інформаційному просторі потребує комплексного підходу, що поєднує державну політику, громадянське суспільство, релігійні інституції та освітні ініціативи. Насамперед слід посилити державний контроль за медіаресурсами, які маскують проросійську риторичку під виглядом релігійної свободи. Це не означає обмеження права на віросповідання, але передбачає відповідальність за поширення дезінформації, заклики до підриву територіальної цілісності та співпрацю з країною-агресором. Варто запроваджувати механізми прозорості фінансування релігійних медіаплатформ, що дозволить виявляти джерела впливу з боку росії. У цьому контексті важливими є рішення РНБО та законодавчі ініціативи, які спрямовані на обмеження діяльності структур, пов'язаних із РПЦ на території України [9].

Держава, медіаспільнота та громадянське суспільство мають об'єднати зусилля для створення інформаційного імунітету суспільства через розвиток критичного мислення, медіаграмотності та формування альтернативних духовних нарративів, що поєднують релігійні цінності з повагою до національного суверенітету.

В умовах тотальної інформаційної війни збереження духовного та інформаційного суверенітету стає не менш важливим, ніж захист фізичних кордонів. Перемога на інформаційному фронті вирішальним чином впливає на національну стійкість та здатність протистояти агресії, оскільки саме тут відбувається боротьба за свідомість громадян, їхню ідентичність та ціннісні орієнтири, які визначають силу спротиву та волю до перемоги.

Законодавче регулювання нормативно-правової бази щодо інформаційної безпеки та протидії дезінформації здійснюється з урахуванням специфіки релігійного компонента. Важливо забезпечити баланс між захистом національних інтересів та дотриманням принципів свободи віросповідання та свободи слова.

Не менш важливим напрямом є підтримка автокефальних церков (насамперед ПЦУ) як духовних інституцій, що виражають суверенітет і ідентичність українського народу. Це враховує сприяння розвитку парафій ПЦУ, надання їм можливості вести соціальну, просвітницьку та медійну діяльність, а також забезпечення рівного доступу до публічного мовлення. Держава та суспільство мають підтримувати ініціативи, що допомагають автокефальним церквам бути не лише духовними центрами, а й активними учасниками формування українського культурного простору.

Стратегічні комунікації – розробка та реалізація державної стратегії комунікацій щодо релігійних питань, яка б враховувала чутливість цієї сфери та необхідність протидії маніпуляціям. Така стратегія має включати системне роз'яснення суспільству різниці між релігійною свободою та використанням релігійних організацій для просування політичних інтересів іншої держави.

Окрему увагу необхідно приділити розвитку медіаграмотності серед населення. Спроможність громадян критично оцінювати інформацію, розпізнавати фейки, маніпуляції та пропаганду – це основа інформаційної безпеки демократичного суспільства. Освітні програми з медіаграмотності повинні охоплювати як шкільну, так і позашкільну освіту, а також бути доступними для дорослих. Ініціативи, реалізовані ГО «Інтер'юз-Україна», «Інститут масової інформації», проект «Фільтр» демонструють ефективність таких підходів [23].

Нарешті, для успішної протидії проросійській релігійній пропаганді потрібно розвивати альтернативний якісний релігійний контент, який підтримує українську державність, демонструє християнські цінності у поєднанні з громадянською позицією та роз'яснює духовні засади свободи, гідності, патріотизму, поєднуючи релігійні цінності з повагою до національного суверенітету та підтримкою європейської інтеграції України. Такий контент має охоплювати не лише традиційні ЗМІ, а й соцмережі, YouTube, TikTok та інші сучасні платформи, щоб ефективно конкурувати з джерелами деструктивного впливу.

Таким чином лише скоординована і стратегічна взаємодія різних сфер суспільства зможе ефективно протидіяти інформаційній агресії РПЦ і захистити інформаційний, духовний та культурний суверенітет України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, РПЦ в умовах гібридної війни відіграє не лише духовну чи релігійну роль, а й є потужним інструментом впливу на інформаційне поле, культурний простір і політичну стабільність українського суспільства. Використовуючи інструменти м'якої сили, зокрема ЗМІ, соціальні мережі, духовенство, релігійні інституції, РПЦ діє спільно з державними структурами росії, просуваючи ідеологію «русского міра», маніпулюючи історичними концептами та підриваючи духовну основу української незалежності. Через медіа розпалюються міжконфесійні конфлікти, поширюється недовіра до українських інституцій, розмивається національна ідентичність. Використання священнослужителів як медійних фігур, активна їх співпраця зі ЗМІ дозволяє РПЦ проникати в повсякдення не тільки кожного українця, але й усіх російськомовних громадян, формуючи альтернативну картину реальності, в якій Україна постає як винна у війні, а росія – як миротворець. Така риторика не лише перекручує факти, а й дезорієнтує громадян, підштовхуючи їх до втрати довіри до власної держави та до єдності нації.

Еволюція позицій РПЦ від ідеї миру до відкритого схвалення війни супроводжувалася широкими інформаційними кампаніями, що обґрунтовували вторгнення рф захистом «канонічного православ'я» та ідеї «єдиної духовної спадщини». Через підконтрольні ЗМІ, проповідницькі звернення та політичні акції РПЦ просувала міфи про «братній народ» та фальшиві звинувачення в переслідуванні вірян в Україні, що мало на меті формувати негативний образ України на міжнародній арені та виправдовувати російську агресію.

Діяльність РПЦ в межах гібридної війни реалізовується через ключові механізми інформаційного впливу на українські ЗМІ, спрямовані на дезінформацію українського суспільства, дискредитацію державних інституцій, ослаблення національної ідентичності та підрив довіри до української державності.

Вказані стратегії інформаційного впливу РПЦ спричинили вагомий негативні наслідки, серед яких розпалювання міжконфесійного протистояння, цілеспрямоване послаблення української національної ідентичності через нав'язування ідеї про «єдиний народ» і спільну духовну спадщину, інформаційна дезорієнтація громадян, коли маніпуляції та фейкові повідомлення змішуються з реальними фактами, що ускладнює суспільне сприйняття і підриває довіру до державних інституцій.

Тож подолання негативних наслідків вимагає чіткої стратегічної протидії інформаційному впливу в українському інформаційному просторі, що об'єднуватиме зусилля державних органів, громадянського суспільства, релігійних інституцій та системи освіти. Лише скоординовані дії всіх суспільних інституцій дадуть змогу ефективно захистити Україну від інформаційної агресії та зберегти її духовну незалежність.

Пріоритетом має стати побудова сильного духовно-інформаційного імунітету, що базуватиметься на правді, свободі та національній гідності.

Перспективними напрямками подальших досліджень у тематиці нашої наукової розвідки може стати поглиблений аналіз ефективності різних механізмів протидії релігійній дезінформації, вивчення специфіки впливу релігійних наративів на різні соціальні групи та розробка моделей прогнозування результатів інформаційних кампаній із використанням релігійного чинника.

Список використаної літератури:

1. Архиепископ Свєстратій (Зоря) на пресконференції у Німеччині розставив всі крапки у питанні відносин ПЦУ з РПЦ і УПЦ МП / Risu [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/siffks>.
2. Войналович В. Динаміка конфесійних процесів у сучасній Україні: інституційні та ідентифікаційні аспекти / В.Войналович // Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні. – Київ : ІПіЕД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. – С. 170–228.
3. УПЦ (МП) і велика війна: дії московської церкви в Україні та чи стоїть питання її заборони / Радіо Свобода [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.cc/hmwijr>.
4. Горбулін В.П. Світова гібридна війна: український фронт / В.Горбулін. – Київ : НІСД, 2017. – 494 с.
5. Горбулін В.П. Як перемогти Росію у війні майбутнього / В.Горбулін. – Київ : Брайт Букс, 2020. – 494 с.
6. Як представники РПЦ виправдовують війну проти України / Центр протидії дезінформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.lu/hjjdum>.
7. Гучний скандал в УПЦ МП: митрополит отримав російський паспорт і поїхав молитися за мобілізацію до РФ / Главком [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/kulqwk>.
8. Свєстратій Зоря, архієпископ ПЦУ: Участь ПЦУ в асамблеї Всесвітньої Ради церков – прорив неймовірний / Risu [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/ilxjex>.
9. Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій : Закон України від 20.08.2024 № 3894-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-IX#Text>
10. Звіт про мережу релігійних організацій / Державна служба України з етнополітики та свободи совісті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dessa.gov.ua/religion/>.
11. «Звичайний фашизм»: розбір тез про «священну війну» Росії проти України та Заходу / Радіо Свобода [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/zvychnyy-fashyzm-rozbir-tez-pro-svyashchennyy-voynu-rosiyi/32890534.html>.
12. Здіорук С. Вплив московського патріархату на національну ідентичність у контексті війни росії супроти України / С.Здіорук, М.Палінчак // Україна дипломатична. – 2022. – Вип. XXIII. – С. 366–377 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/kpzwfh>.
13. Здіорук С. Природа міжцерковних конфліктів у православ'ї України / С.Здіорук // Релігійна свобода. – 2005. – №.9. – С. 106–112.
14. Кагамлик С. Церква в Україні в умовах сучасних загроз: реакція на російську військову агресію / С.Кагамлик // Українознавчий альманах. – Вип. 29. – 2021. – С. 79–84.
15. Лише 685 церков перейшли до ПЦУ після початку повномасштабного вторгнення / Опендатабот [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.cc/lftuuo>.
16. Магда Є. Гібридна війна: вижити і перемогти / Є.Магда. – Харків : Віват, 2015. – 304 с.
17. «Новий тоталітаризм»: патріарх Сербії заявив про переслідування УПЦ МП в Україні / Hromadske [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/clkemu>.
18. Обушний М. Політична складова у конфліктизації міжконфесійних відносин в Україні / М.Обушний // Українознавчий альманах. – 2019. – Вип. 25. – С. 84–90.
19. Задушливі обійми: як виник міф про три братні народи / Куншт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/jostal>.
20. Московське православ'я на службі Кремля / Україна молода [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/oiixzo>.
21. Парацевін М. Релігійні складові основних ризиків функціонування та збереження українського суспільства / М.Парацевін // Український соціум. – №3 (74). – 2020. – С. 44–61.
22. Патріарх Кирило є центральною фігурою у поширенні церковного мілітаризму в Росії – ЦПД / Укрінформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/xqkalt>.
23. Портал медіаосвіти та медіаграмотності / Академія української преси [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://medialiteracy.org.ua/>.
24. Православні богослови з усього світу засудили «русскій мір» як єретичне лжевчення / Credo Документи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://credo.pro/2022/03/314693>.
25. Заборона УПЦ (МП) в Україні. Чому та що далі? / Свідомі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/sdvbcr>.
26. Релігійний чинник у процесах націє- та державотворення: досвід сучасної України : монографія / В.Войналович та ін. – Київ : ІПіЕД ім. Івана Кураса, 2012. – 269 с.
27. Рівень релігійності, довіра до Церкви, конфесійний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві / Разумков Центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/clfmuq>.
28. Саган О. Православна церква України: конституювання та перспективи розвитку / О.Саган. – Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2019. – 103 с.
29. Священника УПЦ (МП) з Бородянки підозрюють у співпраці з російськими військами / Суспільне Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/lqjelo>.
30. Спілка православних журналістів, інформаційне агентство / Region [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ua-region.com.ua/39738055>.

31. Суд конфіскував майно колишнього кримського митрополита Лазаря / Главком [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/obrihj>.
32. «Тричі неканонічна» УПЦ (МП). Томос для України кардинально змінив ситуацію / Політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/cvivyvs>.
33. УПЦ (МП) відреагувала на схвалення закону про заборону релігійних організацій, пов'язаних з РПЦ / Радіо Свобода [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/crqkbw>.
34. Чому українці й росіяни – не «братні» народи? / Ukrainer [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrainer.net/ne-bratni-narody/>.
35. Як представники РПЦ виправдовують війну проти України / Центр протидії дезінформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.lu/hjjdum>.
36. Як росія легалізує участь РПЦ у війні проти України / Центр протидії дезінформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/wqygys>.
37. Як створюється пропагандистський міф про «гоніння на канонічну церкву» на одному прикладі / Релігія в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/znfssf>.
38. *Dyjak V. The Russian-Ukrainian War in the Discourse of the Biblical Concept of a Just War / V.Dyjak, K.Tushko, V.Volobuiev // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2025. – № 3. – P. 85–96.*

References:

1. «Arkhiepiskop Yevstratii (Zoria) na preskonferentsii u Nimechchyni rozstavyyv vsi krapky u pytanni vidnosyn PTsU z RPTs i UPTs MP», *Risu*, [Online], available at: <https://surl.li/siffks>
2. Voinalovych, V. (2017), «Dynamika konfesiinykh protsesiv u suchasni Ukraini: instytutsiini ta identyfikatsiini aspekty», *Etnopolitychnyi kontekst sotsiokulturnykh transformatsii u suchasni Ukraini*, IPIEnD im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, Kyiv, pp. 170–228.
3. «UPTs (MP) i velyka viina: dii moskovskoi tserkvy v Ukraini ta chy stoit pytannia yii zaborony», *Radio Svoboda*, [Online], available at: <https://surl.li/hmwijp>
4. Horbulin, V.P. (2017), *Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front*, NISD, Kyiv, 494 p.
5. Horbulin, V.P. (2020), *Yak peremohty Rosiiu u viini maibutnoho*, Brait Buks, Kyiv, 494 p.
6. «Yak predstavnyky RPTs vypravdovuyut viinu proty Ukrainy», *Tsentr protydyi dezinformatsii*, [Online], available at: <https://surl.lu/hjjdum>
7. «Huchnyi skandal v UPTs MP: mytropolyt otrymav rosiiskyi pasport i poikhav molytysia za mobilizatsiiu do RF», *Hlavkom*, [Online], available at: <https://surl.li/kulqwk>
8. «Yevstratii Zoria, arkhiepiskop PTsU: Uchast PTsU v asamblei Vsesvitnoi Rady tserkov – proryv neimovirnyi», *Risu*, [Online], available at: <https://surl.li/ilxjep>
9. Verkhovna Rada Ukrainy (2024), *Pro zakhyt konstytutsiinoho ladu u sferi diialnosti relihiinykh orhanizatsii*, Zakon Ukrainy vid 20.08.2024 r. No. 3894-IX, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-IX#Text>
10. «Zvit pro merezhu relihiinykh orhanizatsii», *Derzhavna sluzhba Ukrainy z etnopolityky ta svobody sovisti*, [Online], available at: <https://dessa.gov.ua/religion/>
11. ««Zvychainyi fashyzm»: rozbir tez pro «sviashchennuiu voinu» Rosii proty Ukrainy ta Zakhodu», *Radio Svoboda*, [Online], available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/zvychainyy-fashyzm-rozbir-tez-pro-svyashchennuyu-voynu-rosiyyi/32890534.html>
12. Zdioruk, S. and Palinchak, M. (2022), «Vplyv moskovskoho patriarkhatu na natsionalnu identychnist u konteksti viiny rosii suproti Ukrainy», *Ukraina dyplomatychna*, No. 23, pp. 366–377, [Online], available at: <https://surl.li/kpzwfh>
13. Zdioruk, S. (2005), «Pryroda mizhtserkovnykh konfliktiv u pravoslavii Ukrainy», *Relihiina svoboda*, No. 9, pp. 106–112.
14. Kahamlyk, S. (2021), «Tserkva v Ukraini v umovakh suchasnykh zahroz: reaktsiia na rosiisku viiskovu ahresiiu», *Ukrainoznavchyi almanakh*, No. 29, pp. 79–84.
15. «Lyshe 685 tserkov pereishly do PTsU pislia pochatku povnomasshtabnoho vtorhennia», *Opendatabot*, [Online], available at: <https://surl.li/cc/lftuuo>
16. Mahda, Ye. (2015), *Hibrydna viina: vyzhyty i peremohty*, Vivat, Kharkiv, 304 p.
17. ««Novyi totalitaryzm»: patriarkh Serbii zaiavyyv pro peresliduvannia UPTs MP v Ukraini», *Hromadske*, [Online], available at: <https://surl.li/clkemu>
18. Obushnyi, M. (2019), «Politychna skladova u konfliktyzatsii mizhkonfesiinykh vidnosyn v Ukraini», *Ukrainoznavchyi almanakh*, No. 25, pp. 84–90.
19. «Zadushlyvi obiimy: yak vynyk mif pro try bratni narody», *Kunshyt*, [Online], available at: <https://surl.li/jostal>
20. «Moskovske pravoslavia na sluzhbi Kremliia», *Ukraina moloda*, [Online], available at: <https://surl.li/oiixzo>
21. Parashchevin, M. (2020), «Relihiini skladovi osnovnykh ryzykiv funktsionuvannia ta zberezhennia ukrainskoho suspilstva», *Ukrainskyi sotsium*, No. 3 (74), pp. 44–61.
22. «Patriarkh Kyrylo ye tsentralnoiu fihuroiu u poshyrenni tserkovnoho militaryzmu v Rosii – TsPD», *Ukrinform*, [Online], available at: <https://surl.li/xqkalt>
23. «Portal mediaosvity ta mediahramotnosti», *Akademiia ukrainskoi presy*, [Online], available at: <https://medialiteracy.org.ua/>
24. «Pravoslavni bohoslovyy z usoho svitu zasudyly «ruskii mir» yak yeretychne lzhevchennia», *Credo Dokumenty*, [Online], available at: <https://credo.pro/2022/03/314693>
25. «Zaborona UPTs (MP) v Ukraini. Chomu ta shcho dali?», *Svidomi*, [Online], available at: <https://surl.li/sdvbcp>
26. Voinalovych, V. et al. (2012), *Relihiinyi chynnyk u protsesakh natsiie- ta derzhavotvorennia: dosvid suchasnoi Ukrainy*, monohrafiia, IPIED im. Ivana Kurasa, Kyiv, 269 p.

27. «Riven relihiinosti, dovira do Tserkvy, konfesiinyi rozpodil ta mizhtserkovni vidnosyny v ukrainskomu suspilstvi», *Razumkov Tsentri*, [Online], available at: <https://surl.li/clfmuq>
28. Sahan, O. (2019), *Pravoslavna tserkva Ukrainy: konstytuivannia ta perspektyvy rozvytku*, DUKh I LITERA, Kyiv, 103 p.
29. «Sviashchennyka UPTs (MP) z Borodianky pidozriiuit u spivpratsi z rosiiskymy viiskamy», *Suspilne Kyiv*, [Online], available at: <https://surl.li/lqjelo>
30. «Spilka pravoslavnykh zhurnalistiv, informatsiine ahentstvo», *Region*, [Online], available at: <https://www.ua-region.com.ua/39738055>
31. «Sud konfiskuvav maino kolyshnoho krymskoho mytropolyta Lazaria», *Hlavkom*, [Online], available at: <https://surl.li/obrihj>
32. ««Trychi nekanonichna» UPTs (MP). Tomos dlia Ukrainy kardynalno zminyv sytuatsiiu», *Polityka*, [Online], available at: <https://surl.li/cvivyv>
33. «UPTs (MP) vidreahuvala na skhvalennia zakonu pro zaboronu relihiinykh orhanizatsii, poviazanykh z RPTs», *Radio Svoboda*, [Online], available at: <https://surl.li/crqkbw>
34. «Chomu ukraintsi y rosiiany – ne «bratni» narody?», *Ukrainer*, [Online], available at: <https://www.ukrainer.net/ne-bratni-narody/>
35. «Yak predstavnyky RPTs vypravdovuiut viinu proty Ukrainy», *Tsentri protydii dezinformatsii*, [Online], available at: <https://surl.li/hjjdum>
36. «Yak rosiia lehalizuiu uchast RPTs u viini proty Ukrainy», *Tsentri protydii dezinformatsii*, [Online], available at: <https://surl.li/wqxgys>
37. «Yak stvoriuetsia propahandystskyi mif pro «honinnia na kanonichnu tserkvu» na odnomu prykladi», *Relihiia v Ukrani*, [Online], available at: <https://surl.li/znfssf>
38. Dyiak, V., Tushko, K. and Volobuiev, V. (2025), «The Russian-Ukrainian War in the Discourse of the Biblical Concept of a Just War», *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, No. 3, pp. 85–96.

Lytvynchuk O.

The informational and religious dimension of the russian federation's hybrid aggression against Ukraine
Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the activities of the Russian Orthodox Church (ROC) as one of the instruments of the Russian Federation's hybrid aggression against Ukraine. The ROC is considered not only as a religious institution, but also as an element of political and ideological influence integrated into the Kremlin's state strategy. The key directions and forms of the information influence of the ROC on the Ukrainian media space are investigated, in particular through the formation of alternative interpretations of events, the legitimization of the aggressive policy of the Russian Federation, and the undermining of Ukrainian state identity.

Particular attention is paid to the analysis of the mechanisms of manipulating public opinion through religious rhetoric, the sacralization of political narratives, and the appeal to a «common spiritual space». The use of church structures associated with the Russian Orthodox Church as channels for broadcasting pro-Russian messages is highlighted. The main tools of information influence are analyzed, including: control over religious media resources, involvement of the clergy in the public promotion of Kremlin concepts, as well as the systematic dissemination of disinformation regarding the religious situation in Ukraine with the aim of forming a negative international image of the state.

It is substantiated that the destructive consequences of hybrid warfare are manifested in the exacerbation of interfaith contradictions, which cause social polarization, local religious conflicts, and deepening social divisions. It is emphasized that targeted informational influence through the religious sphere contributes to the erosion of Ukrainian national identity and the manipulation of mass consciousness through the systematic spread of disinformation. Such practices undermine citizens' trust in state institutions, weaken social stability, and create favorable conditions for destabilizing the domestic political situation.

A comprehensive strategy for countering information aggression is proposed, which involves strengthening state regulation of media resources within democratic standards, ensuring information sovereignty, and improving the regulatory framework in the field of information security. Special attention is paid to the need for institutional support for autocephalous churches as a factor of national consolidation, the development of critical thinking and media literacy of the population, as well as the creation of high-quality, competitive alternative religious content capable of neutralizing destructive informational influences.

Keywords: hybrid aggression; Russian-Ukrainian war; information war; information and psychological confrontation; Orthodox Church of Ukraine (OCU); Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate (UOC-MP); Russian Orthodox Church (ROC); religious factor; religious rhetoric; manipulative technologies; propaganda narratives; information influence; media space of Ukraine; Ukrainian media; disinformation; information security; national security; hybrid threats.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2026.